

**БОЛОВСРОЛ, СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН БАЙНГЫН
ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА**

2023 оны 06 дугаар сарын 27-ны өдөр, Мягмар гараг

<i>Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга</i>	<i>0</i>
<i>Хуралдааны товч тэмдэглэл:</i>	<i>1-34</i>
<i>Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:</i>	<i>35-73</i>
<hr/>	
<i>1. Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл /Засгийн газар 2021.06.24-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/</i>	<i>36-44</i>
<i>2. Мэргэжлийн болон техникийн боловсрол, сургалтын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2022.08.30-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг/</i>	<i>44-54</i>
<i>3. Боловсролын ерөнхий хуулийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн Дээд боловсролын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл /Засгийн газар 2021.06.24-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг/</i>	<i>54-73</i>

**Монгол Улсын Их Хурлын 2023 оны хаврын ээлжит чуулганы
Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын байнгын хорооны
06 дугаар сарын 27-ны өдөр /Мягмар гараг/-ийн
хуралдааны товч тэмдэглэл**

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын байнгын хорооны дарга Г.Мөнхцэцэг ирц, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Хуралдаанд ирвэл зохих 16 гишүүнээс 9 гишүүн хүрэлцэн ирж, 56.2 хувийн ирцтэйгээр хуралдаан 14 цаг 59 минутад Төрийн ордны “Их засаг” танхимд эхлэв.

Томилолттой: Э.Батиугар, Г.Дамдинням, Н.Учрал;

Чөлөөтэй: Ё.Баатарбилэг, Б.Баярсайхан;

Эмнэлгийн чөлөөтэй: Ц.Мөнхцэцэг.

Хэлэлцэх асуудлын дараалалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Л.Энх-Амгалан хэлэлцэх асуудлын дарааллын хоёрт байгаа Боловсролын ерөнхий хуулийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн Дээд боловсролын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг хэлэлцэх асуудлын гуравдугаарт хэлэлцье гэсэн горимын санал гаргав.

Г.Мөнхцэцэг: Улсын Их Хурлын гишүүн Л.Энх-Амгалангийн гаргасан горимын саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулья.

Зөвшөөрсөн: 8

Татгалзсан: 1

Бүгд: 9

88.9 хувийн саналаар горимын санал дэмжигдлээ.

Горимын санал дэмжигдсэн тул Боловсролын ерөнхий хуулийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн Дээд боловсролын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг хэлэлцэх асуудлын гуравдугаарт хэлэлцэхээр тогтов.

Нэг.Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл /Засгийн газар 2021.06.24-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд Л.Энх-Амгалан, Боловсрол, шинжлэх ухааны дэд сайд Г.Ганбаяр, Боловсролын ерөнхий газрын дарга Т.Ням-Очир, Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Сургуулийн өмнөх боловсролын хэлтсийн дарга Ж.Мягмар, мөн яамны Боловсролын судалгааны үндэсний хүрээлэнгийн секторын эрхлэгч У.Туяа, Боловсролын нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийн хэлтсийн ахлах шинжээч А.Цолмон, мөн хэлтсийн шинжээч Ж.Нарантуяа, Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах шинжээч Ч.Баярмаа, Шинжлэх Ухааны академийн Философийн хүрээлэнгийн эрдэм шинжилгээний ажилтан Ш.Ариунаа, Монголын хувийн хэвшлийн бага, дунд сургуулиудын холбооны тэргүүн Н.Номин, Хувийн цэцэрлэгийн үүсгэн байгуулагчдын холбооны тэргүүн А.Цэнгэл, “Бүх нийтийн боловсролын төлөө” Иргэний нийгмийн үндэсний эвслийн ерөнхий зохицуулагч Д.Тунгалаг нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын Зөвлөхүүдийн албаны зөвлөх Р.Болормаа, Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Л.Лхагвсүрэн нар байлцав.

Төслийн эцсийн хэлэлцүүлэгт бэлтгэсэн талаарх ажлын хэсгийг танилцуулгыг Байнгын хорооны дарга Г.Мөнхцэцэг танилцуулав.

Танилцуулгатай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Тувааны тавьсан асуултад Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд Л.Энх-Амгалан хариулж, тайлбар хийв.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 42 дугаар зүйлийн 42.2.3-т нэгдсэн хуралдааны анхны хэлэлцүүлгээр санал хурааж дэмжигдсэн боловч уг саналаар Байнгын хорооны хуралдаанд оролцсон гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүй нь дахин санал хураалгах шаардлагатай гэж үзсэний дагуу санал хураалт явуулав.

Г.Мөнхцэцэг: 1.Төслийн 17 дугаар зүйлийн 17.1.3 дахь заалтын “нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх” гэснийг, мөн зүйлийн 17.6 дахь хэсгийг төслөөс хасаж, 17.1.5 дахь заалтын “сургуулийн” гэснийг “сургууль, дотуур байрын” гэж өөрчилж, 17.1.3 дахь заалтын “суралцагчийн хөгжил, төлөвшлийг дэмжих” гэсний өмнө “хамран сургах тойргийн хүүхэд бүрийг цэцэрлэг, сургуульд бүрэн хамруулах, бүртгэх ажлыг зохион байгуулах,” гэж, “сургалтын” гэсний дараа “үйл ажиллагааны” гэж, 17.1.5 дахь заалтын “зохион байгуулах” гэсний дараа “эрсдэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, тэдний эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангах,” гэж, мөн зүйлд доор дурдсан агуулгатай 17.1.10, 17.1.11 дэх заалт, 17.7, 17.8 дахь хэсэг нэмж, 17.1.8 дахь заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулах:

“17.1.8.боловсролын чанар, үр дүнг суралцагч, эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, нутгийн удирдах болон захиргааны байгууллагад тухайн хичээлийн жилд тайлагнах;

17.1.10.энэ хуулийн 18.8-д заасан байгууллагад арга зүйн болон санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх;

17.1.11.Төсвийн тухай хуулийн 16.5-д заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлж, төсөв, санхүүгийн үйл ажиллагааны төлөвлөлт, гүйцэтгэл, хэрэгжилт, тайлагналтай холбоотой мэдээллийг багш, ажилтан, суралцагч, эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид ил тод, нээлттэй, ойлгомжтой байдлаар мэдээлэх.

17.7.Боловсролын ерөнхий хуулийн 10.2 дахь хэсэг, энэ хуулийн 13.1.2, 13.1.3-т заасан үүргээ биелүүлээгүй суралцагчийг ерөнхий боловсролын сургуулийн нийгмийн ажилтны болон сэтгэл зүйчийн зөвлөгөө, үйлчилгээнд хамруулж болно. Шаардлагатай тохиолдолд холбогдох хуульд заасан үйлчилгээнд холбон зуучилж болно.

17.8.Боловсролын ерөнхий хуулийн 45.3-т заасан эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчтэй байгуулах гэрээнд сургалтын төлбөр төлөх, хураамж авах харилцаанд багш, суралцагчийг оролцуулахыг хориглоно.” гэсэн саналаар дахин санал хураалт явуулахыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 7
Татгалзсан: 3
Бүгд: 10

Гуравны хоёроор дахин санал хураалгах санал дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: 1.Төслийн 17 дугаар зүйлийн 17.1.3 дахь заалтын “нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх” гэснийг, мөн зүйлийн 17.6 дахь хэсгийг төслөөс хасаж, 17.1.5 дахь заалтын “сургуулийн” гэснийг “сургууль, дотуур байрын” гэж өөрчилж, 17.1.3 дахь заалтын “суралцагчийн хөгжил, төлөвшлийг дэмжих” гэсний өмнө “хамран сургах тойргийн хүүхэд бүрийг цэцэрлэг, сургуульд бүрэн хамруулах, бүртгэх ажлыг зохион байгуулах,” гэж, “сургалтын” гэсний дараа “үйл ажиллагааны” гэж, 17.1.5 дахь заалтын “зохион байгуулах” гэсний дараа “эрсдэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, тэдний эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангах,” гэж, мөн зүйлд доор дурдсан агуулгатай 17.1.10, 17.1.11 дэх заалт, 17.7, 17.8 дахь хэсэг нэмж, 17.1.8 дахь заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулах:

“17.1.8.боловсролын чанар, үр дүнг суралцагч, эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, нутгийн удирдах болон захиргааны байгууллагад тухайн хичээлийн жилд тайлагнах;

17.1.10.энэ хуулийн 18.8-д заасан байгууллагад арга зүйн болон санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх;

17.1.11.Төсвийн тухай хуулийн 16.5-д заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлж, төсөв, санхүүгийн үйл ажиллагааны төлөвлөлт, гүйцэтгэл, хэрэгжилт, тайлагналтай холбоотой мэдээллийг багш, ажилтан, суралцагч, эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид ил тод, нээлттэй, ойлгомжтой байдлаар мэдээлэх.

17.7.Боловсролын ерөнхий хуулийн 10.2 дахь хэсэг, энэ хуулийн 13.1.2, 13.1.3-т заасан үүргээ биелүүлээгүй суралцагчийг ерөнхий боловсролын сургуулийн нийгмийн ажилтны болон сэтгэл зүйчийн зөвлөгөө, үйлчилгээнд хамруулж болно. Шаардлагатай тохиолдолд холбогдох хуульд заасан үйлчилгээнд холбон зуучилж болно.

17.8.Боловсролын ерөнхий хуулийн 45.3-т заасан эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчтэй байгуулах гэрээнд сургалтын төлбөр төлөх, хураамж авах харилцаанд багш, суралцагчийг оролцуулахыг хориглоно.” гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулья.

Зөвшөөрсөн: 7
Татгалзсан: 2
Бүгд: 9
77.8 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: 2.Төслийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсгийн “сургалтыг” гэснийг “сургалтыг бага, дунд, ахлах” гэж, 22.6 дахь хэсгийн “суралцах, хөдөлмөрийн зах зээлд шилжихэд” гэснийг “суралцахад” гэж, мөн зүйлийн 22.2 дахь хэсгийг хасаж, 22.3, 22.5 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулж, төсөлд 22.7, 22.8 дэх хэсэг нэмэх:

“22.3.Ерөнхий боловсролын сургууль нь нэг бүлэгт суралцах суралцагчийн тоо, суралцагчийн ялгаатай хэрэгцээнээс хамаарч холимог бүлгээр хичээллэж болно.

22.5.Суралцагчийг ерөнхий боловсролын сургуулийн орчинд дасан зохицоход дэмжлэг үзүүлэх, сургалтын агуулгыг нөхөх зорилгоор энэ хуулийн 20.11, 20.12-т заасан сургалт үйл ажиллагаа, нэмэлт сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

22.7.Ерөнхий боловсролын сургууль нь Боловсролын ерөнхий хуулийн 30.1.15-д заасан журмыг баримтлан зайн болон цахим сургалтыг зохион байгуулна.

22.8.Эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн хүсэлтээр бага боловсролыг гэрийн сургалтаар эзэмшүүлж болох бөгөөд гэрийн сургалт зохион байгуулах, түүнд хяналт тавих журмыг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.” гэсэн саналаар дахин санал хураалт явуулахыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 7

Татгалзсан: 2

Бүгд: 9

Гуравны хоёроор дахин санал хураалгах санал дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: 2.Төслийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсгийн “сургалтыг” гэснийг “сургалтыг бага, дунд, ахлах” гэж, 22.6 дахь хэсгийн “суралцах, хөдөлмөрийн зах зээлд шилжихэд” гэснийг “суралцахад” гэж, мөн зүйлийн 22.2 дахь хэсгийг хасаж, 22.3, 22.5 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулж, төсөлд 22.7, 22.8 хэсэг нэмэх:

“22.3.Ерөнхий боловсролын сургууль нь нэг бүлэгт суралцах суралцагчийн тоо, суралцагчийн ялгаатай хэрэгцээнээс хамаарч холимог бүлгээр хичээллэж болно.

22.5.Суралцагчийг ерөнхий боловсролын сургуулийн орчинд дасан зохицоход дэмжлэг үзүүлэх, сургалтын агуулгыг нөхөх зорилгоор энэ хуулийн 20.11, 20.12-т заасан сургалт үйл ажиллагаа, нэмэлт сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

22.7.Ерөнхий боловсролын сургууль нь Боловсролын ерөнхий хуулийн 30.1.15-д заасан журмыг баримтлан зайн болон цахим сургалтыг зохион байгуулна.

22.8.Эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн хүсэлтээр бага боловсролыг гэрийн сургалтаар эзэмшүүлж болох бөгөөд гэрийн сургалт зохион байгуулах, түүнд хяналт тавих журмыг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.” гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 7

Татгалзсан: 2

Бүгд: 9

77.8 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: 3.Төслийн 19 дүгээр зүйлийн нэрийг “Цэцэрлэг” гэж, 19.1 дэх хэсгийн “хүүхдийн цэцэрлэг /цаашид “цэцэрлэг” гэх/” гэснийг “Цэцэрлэг” гэж, 19.2 дахь хэсгийг 21.2 дахь хэсэг болгон доор дурдсанаар өөрчлөн найруулах:

“21.2.Сургалт, үйл ажиллагааг бага, дунд, ахлах болон бэлтгэл, холимог бүлгээр зохион байгуулна.” гэсэн саналаар дахин санал хураалт явуулахыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Тувааны тавьсан асуултад Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд Л.Энх-Амгалан хариулж, тайлбар хийв.

Зөвшөөрсөн: 7

Татгалзсан: 2

Бүгд: 9

Гуравны хоёроор дахин санал хураалгах санал дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: 3.Төслийн 19 дүгээр зүйлийн нэрийг “Цэцэрлэг” гэж, 19.1 дэх хэсгийн “хүүхдийн цэцэрлэг /цаашид “цэцэрлэг” гэх/” гэснийг “Цэцэрлэг” гэж, 19.2 дахь хэсгийг 21.2 дахь хэсэг болгон доор дурдсанаар өөрчлөн найруулах:

“21.2.Сургалт, үйл ажиллагааг бага, дунд, ахлах болон бэлтгэл, холимог бүлгээр зохион байгуулна.” гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 7

Татгалзсан: 2

Бүгд: 9

77.8 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: 4.Төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулах:

“9.3.Ерөнхий боловсролын сургуульд судлах үндсэн гадаад хэл нь энэ хуулийн 10.1-д заасан сургалтын хөтөлбөрийн үзэл баримтлалд туссан хэл байна.” гэсэн саналаар дахин санал хураалт явуулахыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Дээрх саналтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Ундрам үг хэлэв.

Зөвшөөрсөн: 5

Татгалзсан: 4

Бүгд: 9

Гуравны хоёроор дахин санал хураалгах санал дэмжигдсэнгүй.

Улсын Их Хурлын гишүүн Т.Аубакирын “дэмжсэн” санал техникийн саатлын улмаас “эсрэг” гарсан тул дээрх санал хураалтыг хүчингүйд тооцож, дахин санал хураалт явуулах горимын санал гаргав.

Г.Мөнхцэцэг: Улсын Их Хурлын гишүүн Т.Аубакирын гаргасан горимын саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 6

Татгалзсан: 3

Бүгд: 9

66.7 хувийн саналаар горимын санал дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: Горимын санал дэмжигдсэн тул дээрх санал хураалт явуулах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 6

Татгалзсан: 3

Бүгд: 9

Гуравны хоёроор дахин санал хураалгах санал дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: 4.Төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулах:

“9.3.Ерөнхий боловсролын сургуульд судлах үндсэн гадаад хэл нь энэ хуулийн 10.1-д заасан сургалтын хөтөлбөрийн үзэл баримтлалд туссан хэл байна.” гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 6

Татгалзсан: 3

Бүгд: 9

66.7 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: 5.Төслийн 30 дугаар зүйлийг төслөөс хасах гэсэн саналаар дахин санал хураалт явуулахыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 7

Татгалзсан: 2

Бүгд: 9

Гуравны хоёроор дахин санал хураалгах санал дэмжигдлээ.

Г.Мөнхцэцэг: 5.Төслийн 30 дугаар зүйлийг төслөөс хасах гэсэн саналыг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 7

Татгалзсан: 2

Бүгд: 9

77.8 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

Зарчмын зөрүүтэй саналын томъёоллоор санал хурааж дууслаа.

Байнгын хорооноос гарах танилцуулгыг Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Ундрэм Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулахаар тогтов.

Уг асуудлыг 15 цаг 40 минутад хэлэлцэж дуусав.

ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

*Хэлэлцэх асуудалдаа оръё.
Боловсролын ерөнхий хуулийн
төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн
Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий
боловсролын тухай хуулийн
шинэчилсэн найруулгын төслийн
эцсийн хэлэлцүүлгийг явуулна.*

Энэ эцсийн хувилбарын төсөл болон эцсийн хэлэлцүүлэгт бэлтгэсэн тухай танилцуулгыг гишүүдэд тараасан байгаа. Танилцуулгатай холбоотойгоор асуух асуулттай гишүүд байна уу. Алга байна. Туваан гишүүнээр тасаллаа. Туваан гишүүний микрофоныг өгье.

Ц.Туваан: Боловсролын хууль маань ингээд багц хууль парламент руу ороод ерөнхийдөө зарим хуулиуд нь ингээд эцсийн хэлэлцүүлэг рүү орох гэж байна. Тэгэхээр энэ дээр бас зарим нэг асуудлыг тодруулж асуух шаардлага үүсээд байгаа юм. Юу гэхээр маш олон

хүмүүсээс ялангуяа энэ тойрогт ажиллахаар энэ сургуулийн болон цэцэрлэгийн багш, иргэдээс энэ боловсролтой холбоотой маш их саналууд ирдэг. Энэ дотор яг энэ хэлэлцээж байгаа асуудалтай холбогдуулаад энэ СӨБ буюу сургуулийн өмнөх боловсрол дээр та бүхэн энэ юун дээр сая энэ Нийгмийн даатгалын багц хууль ингээд бас давхцаад явж байна. Ялангуяа сайдаас асуучихъя. Энэ багц хууль ингээд явж байгаа дээр энэ орон нутагт ажиллаж байгаа цэцэрлэгийн багш нар, бага ангийн багш нар, дунд ангийн багш нараас энэ биеийн тамирын багш, дууны багш гээд ийм хүмүүс бид нар энэ мэргэжлийн шалтгаантай энэ асуудал их байна. Бид нарын ажил хөдөлмөр жишээлэх юм бол нас өндөр болох тусам цэцэрлэгийн багш хийхэд бол маш хүнд байна. Яагаад вэ гэхээр бид нарыг багшаа гэхгүй ер нь шуудхан хэлэхэд ихэнх нь эмэгтэй хүмүүс ажиллаж байгаа эмээ гээд байна. Тэгэхээр энэ асуудлыг дээр бид нарт тэтгэвэр чинь дээшийгээ сонголттой болж байгаа юм бол энэ доошийгоо сонголттой болох асуудлыг оруулж өгөөч гэдэг ийм асуудал нэлээн тавигддаг. Тэгэхээр энэ асуудал дээр та бүхэн ямар санал өгсөн бэ. Нийгмийн даатгалын багц хууль дээр. Тэгээд ер нь цаашидаа салбарын яам ер нь энэ дээр ямар бодлого барьдаг юм. Энийг нэг сонсчихмоор байна. Биеийн тамирын багш нар гэхэд л 60 дөхчихсөн эрэгтэй биеийн тамирын багш тэнд ажиллахад бол яаж ч бодсон бас л хүнд байгаа шүү дээ. Тийм ээ. Дуу хөгжмийн багш ч гэсэн ялгаагүй. Тэгэхээр ийм нэг асуудал байна.

2 дугаарт нь цэцэрлэг дээр ингээд явахаар дуу хөгжмийн багш, дууны, хөгжмийн боловсрол олгох багшийн хүрэлцээ, хангамж гэдэг асуудал бол ерөөсөө байхгүй. Дуу хөгжмийн багшгүй цэцэрлэг энэ тэр бол зөндөө байгаа. Энэ асуудал чинь энэ хууль дотроо яаж тусаж өгсөн бэ. Ялангуяа энэ юу сургуулийн өмнөх цэцэрлэг дээр ямар байдлаар туссан бэ гэдэг 2 дахь асуулт.

3 дугаар асуулт бол энэ юу байгаа шүү дээ. Хүүхдийн хоолны мөнгөтэй холбоотой асуудал. Орон нутагт ингээд явахаар цэцэрлэгийн хүүхдийн хоолны мөнгө бол ерөөсөө 2475 төгрөг. Тэгээд энэ чинь хүүхдүүд ингээд юун дээрээ зарим нь тендер зарлаад нэг дэлгүүр шалгараад, зарим нь ч ингээд яаж авдаг юм мэдэхгүй. Тэгээд авахаар одоо юмны үнийн өсөлт чинь ямар байгаа билээ. Юмны үнэ тэнгэрт татчихсан. Инфляцийм өндөр байгаа үе дээр энэ 2475 төгрөг гэдэг юм чинь ерөөсөө өөрчлөгдөөгүй ээ. Тэгээд та хэд энийг мэдсээр байж ингээд нүдэн балай чихэн дүлий гэдэг шиг ингээд энэ асуудал ингээд нэлээн удчихлаа шүү дээ. Бид нар энэ дээр юмны үнэ нэг дахин дор хаяж нэмэгдчихсэн, гурил хэд болчхов, 9-ийн тос нугарчихсан байгаа энэ үед ямар бодлого баримталсан бэ. Орон нутаг дээр явахаар нэг хүлээлт үүссэн байна лээ. Засгийн газрын шийдвэр гарчихсан яамны түвшинд энэ асуудлыг шийдэхийг хүлээж байна л гээд байгаа юм. Сүүлийн миний мэдэхийн лав 2 ч удаа сумд ажиллахад энэ асуудлууд ингээд яригдаж байна лээ. Тэгэхээр энэ дээр яг цаашид барих байр суурь, гаргах шийдвэр чинь ямар байгаа вэ гэсэн асуултад хариулт авъя.

Г.Мөнхцэцэг: Хэлэлцэж байгаа асуудалтай холбоотойгоор хуралдаанд оролцож байгаа ажлын хэсгийг танилцуулъя. Лувсанцэрэнгийн Энх-Амгалан Боловсрол, шинжлэх ухааны сайд, Ганболдын Ганбаяр Боловсрол, шинжлэх ухааны дэд сайд, Төмөр-Очирын Ням-Очир Боловсролын ерөнхий газрын дарга, Жадамбын Мягмар Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Сургуулийн өмнөх боловсролын хэлтсийн дарга, Жамцын Нарантуяа Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Боловсролын нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийн газрын шинжээч, Ухнаагийн Туяа Боловсролын судалгааны үндэсний хүрээлэнгийн секторын эрхлэгч, Шажинбатын Ариунаа Шинжлэх Ухааны академийн

Философийн хүрээлэнгийн Эрдэм шинжилгээний ажилтан, шинжлэх ухааны доктор, профессор, Чимэдрэгзэний Баярмаа Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Хууль, эрх зүйн хэлтсийн ахлах шинжээч, Арьяагийн Цолмон Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Боловсролын нэгдсэн бодлого, төлөвлөлтийн газрын ахлах шинжээч, Авирмэдийн Халиунаа Боловсрол, шинжлэх ухааны яамны Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын хэлтсийн дарга, Халиунаа байна уу. Дарьсүхбаатарын Билгүүдэй Боловсрол, шинжлэх ухааны сайдын орон тооны бус зөвлөх, Замбалын Цогтгэрэл Монголын боловсрол, шинжлэх ухааны үйлдвэрчний эвлэлийн холбооны дарга, Наранцэцэгийн Номин Монголын хувийн хэвшлийн бага, дунд сургуулиудын холбооны тэргүүн, Алтангэрэлийн Цэнгэл Хувийн цэцэрлэгийн үүсгэн байгуулагчдын холбооны тэргүүн, Дондогдуламын Тунгалаг Бүх нийтийн боловсролын төлөө иргэний нийгмийн үндэсний эвслийн ерөнхий зохицуулагч. Ийм бүрэлдэхүүнтэй өнөөдрийн хуралдаанд оролцож байна.

Сая Туваан гишүүний асуусан асуултад Энх-Амгалан сайд хариулъя.

Л.Энх-Амгалан: Туваан гишүүний асуултад хариулъя. Туваан гишүүн ээ, ийм байгаа юм. Багш нарын энэ тэтгэврийн настай холбоотой асуудлуудыг цаашидаа энэ салбаруудын салбар хуулиудаар зохицуулагдахгүй гэдэг нэг ийм зарчмыг бид нар Засгийн газар дээр ярьсан юм. Ерөнхийдөө яах вэ, энэ Боловсролын багц хуулийн хэлэлцүүлгийн үед сүүлийн 2 жилд хийсэн хэлэлцүүлгүүдээс хамгийн их өндөр дэмжлэг авсан асуудал энэ багш нарын тэтгэврийн насны л асуудал байгаа юм л даа. Тэгэхээр энэ дээр мэргэжлийн онцлогоос шалтгаалж багш нарыг арай жсаахан эрт тэтгэвэрт гарах энэ эрх зүйн боломжуудыг нь гаргаж өгөх ийм бололцоо байна уу л гэдэг нэг зүйлийг тавьж байгаа юм. Тэгэхээр Засгийн

газар дээр одоо яг нийт төрийн үйлчилгээний болон төрийн албанд ажиллаж байгаа хүмүүсийн цалин хөлсний тогтолцооны асуудлуудыг бас нэг тогтолцоогоор явах ийм шударга ёсны ийм тогтолцоо байх ёстой гэж ойлгож байгаа.

2 дугаарт бас цаашидаа Монгол Улс тэтгэврийн насны тогтолцоог тухайн салбарын салбар хуулиудаар хийдэггүй. Яг энэ Улсын Их Хурал дээр орж ирээд хэлэлцэгдэж эхэлж байгаа Нийгмийн даатгалын энэ багц хуулиудаар цаашидаа Монгол Улсад ямар насны хүмүүс ямар нөхцөл хангасан хүмүүс тэтгэврээ тогтоолгож явах вэ, тэтгэвэр нь ямар хэлбэрээр тогтоолгох вэ гэдэг нь Нийгмийн даатгалын хуулиар зохицуулагдаад явах гэж байгаа учраас та Нийгмийн даатгалын байнгын хороо дээрээ энэ саналуудаа гаргаж, санал хураалгаж байр сууриа илэрхийлсэн нь зөв болов уу гэж бодож байна.

2 дугаар асуудал энэ хөдөө орон нутагт байгаа цэцэрлэгийн багш нар, дуу хөгжмийн багш нарын хомсдолын асуудлыг та хөндөж ярьж байна. Ерөнхийдөө багш нарын хомсдол байгаа юу гэвэл байгаа. Цаашидаа бид нар энэ хууль батлагдаж гарснаар ерөнхийдөө 330 сумд 12 жилийн ерөнхий боловсролын сургуулийн тогтолцоотой байж байгаа энэ үр дүнгүй, тэгээд тодорхой ямар нэгэн үндэслэлгүйгээр сургуулийн хэв шинжүүдийг зохион байгуулсан асуудлуудыг бид нар ер нь эргээж харна гэж бодож байгаа. Тийм учраас аль аль сум дээр, бага сургуулиуд, аль аль сургуулиуд дээр дунд сургуулиуд, аль аль сум дундын ахлах сургуулиуд байгуулагдах вэ гэдэг бол хууль батлагдаж гарсны дараа нэлээн том зохицуулалтууд хийгдэнэ. Энэ хүрээнд бол одоо энэ сумууд дээр байгаа, тэр тусмаа алслагдсан сумууд дээр байгаа цэцэрлэг, бага сургуулиудыг цогцолбор хэлбэрээр ажиллуулах ийм зохицуулалтуудыг бид нар хийнэ. Энэ хүрээнд тэр цэцэрлэг дээр дутагдаж

байгаа дуу хөгжмийн багш, биеийн тамирын багшийн асуудлуудыг бол шийдэх ийм шийдлүүд нь байгаа болов уу гэж харж байгаа.

3 дахь асуудал бол хоолны мөнгийг хөндөж байна. Хоол бол ерөнхий боловсролын сургуулийн 1-5 дугаар анги дээр төр 100 хувь даадаг ийм хууль зүйн зохицуулалттай. Тийм учраас бол цаашидаа ч гэсэн энэ хуульд л өөрчлөлт орохгүй бол төр энэ 1-5 дугаар ангийнхаа хүүхдийн хоолны зардлыг төр дааж явахаас өөр сонголт байхгүй. Харин сургуулийн өмнөх боловсролын тухайд 3-5 настай хүүхэд цэцэрлэгт хамрагдаж байгаа хүүхдүүдийн хоолны зардлыг ер нь эцэг эхчүүдтэй нь хуваалцах ийм эрх зүйн зохицуулалт өнөөдөр хүртэл хүчин төгөлдөр байгаа хуулиар нээлттэй байгаа. Тэгээд бид нар нэлээн судалгаа хийсэн. Та сая анзаарсан байх. Бид нар үндэсний хэмжээний том чуулганыг бас өнгөрсөн сард хийж ер нь бүх хөдөө орон нутгаас энэ хоолтой холбоотой, хоол үйлдвэрлэлтэй холбоотой энэ бүх төлөөллүүдийг оролцуулж бас нэлээн том зөвлөгөөн хийсэн. Энэ үеэр хийсэн судалгаагаар бол нийт эцэг эхчүүд асран хамгаалагч нар 60 хувь нь хоолны тодорхой хэлбэрийг эцэг эхчүүд нь хуваалцах энэ тогтолцоогоо сэргээх нь зөв гэсэн ийм хариултуудыг өгсөн байгаа. Тэгээд бид нар Засгийн газар дээр оруулж энэ асуудлуудаа шийдвэрлээд явна гэсэн ийм төлөвлөгөөтэй байна. Хэлэлцэж байгаа асуудалдаа оръё. Туваан гишүүн дэгээрээ хэлэлцэж байгаа асуудалтай холбоотойгоор сургуулийн өмнөх боловсрол чинь харин саналын томъёоллоороо. Тодруулъя. Туваан гишүүний микрофоныг өгье.

Ц.Туваан: Хуулиудыг бол дэмжиж байгаа. Тэгэхдээ энэ дотор бас ярих тодруулах асуудал Улсын Их Хурлын гишүүнийхээ хувиар байна гэж харж байгаа гэдгийг бас энэ Байнгын хорооны дарга, сайдуудад хэлчихье. Тэгээд энэ дээр Нийгмийн даатгалын багцууд хэлэлцэж байгаа мэдэж байгаа. Энэ дээр

ядаж энэ салбарын онцлогтой холбоотой салбарын яам нь энэ багш нарынхаа өндөр насны тэтгэвэр дээр ямар байр суурьтай байдаг юм бэ гэдгийг л би асуусан юм. Нэгдүгээрх нь.

Хоёрдугаарх нь би 33 хэсэг Засаг захиргааны нэгжийн цэцэрлэгүүдтэй уулзсан. Заамар сумын цэцэрлэгийн эрхлэгч л ганцхан цэцэрлэгийн хүүхдийн хоолны мөнгийг тодорхой хувийг эцэг эхээс даахыг дэмжиж байгаа гэж хэлсэн. Бусад нь бүгд эсрэг байна лээ. Яагаад эсрэг байгаа юм бэ гээд асуухаар бид нар энэ хүүхдүүдийг чинь хамран сургах хувь гэдэг юм байдаг юм аа. Тэгэхээр амьдрал ийм хүнд хэцүү байгаа цагт дээрээс нь энэ хүүхдүүдийн тэр.../минут дуусав/

Г.Мөнхцэцэг: Энх-Амгалан гишүүн гүйцээгээд хариулъя.

Л.Энх-Амгалан: Энэ хууль дээр цэцэрлэгийн хүүхдийн хооллолттой холбоотой зохицуулалтууд ямар нэгэн зохицуулалтууд, тэр тусмаа хүүхдийн цэцэрлэгийн хоолны тарифтай холбоотой зохицуулалтууд ерөөсөө байхгүй. Тэгэхээр бид нар ойлгож байгаа. Одоо бид нар чинь 2 сонголтын л өмнө ирчхээд байгаа шүү дээ.

1-т нь бол одоогийнхоор төр даагаад ингээд явна. Би СӨБ-ын түвшинд ярьж байна шүү Туваан гишүүн ээ. СӨБ-ын түвшинд даагаад яваад байна гэхээр 2475 төгрөгөөр өнөөдөр үдийн хоол өгөхөд энэ үнэ инфляцуудын өссөний дараа бол өнөөдөр хүүхэд цэцэрлэгээс авах ёстой калорийнхоо дөнгөж 40 хүрэхгүй хувийг авч байна. Далд хагас өлсгөлөн хэлбэрт л байгаад байгаа байхгүй юу. Тэгээд бид нар хүүхдийн яг энэ цэцэрлэгийн хоолны хүүхдийн мөнгөн дээр чинь жилд 70 орчим тэрбум төгрөг төсвөөс санхүүжүүлээд яваад байдаг. Тэгэхээр мэдээж энийг хамгийн багадаа бид нар 4 мянган төгрөг болгоно гэвэл дахиад энэ төсвөөс санхүүжүүлэх 70 тэрбум чинь

140 тэрбум төгрөг болох гээд байгаа юм. Эцэг эхчүүдтэй хуваалцаж байсан саяхныг хүртэл хуваалцаж байсан шүү дээ. Саяхныг хүртэл хуваалцаж байсан. Ингээд энийг цаашидаа бид нар хуваалцах юм бол юу гэдэг юм яг хэдэн хувийг нь эцэг эхчүүд, асран хамгаалагч нар гаргах вэ. Яг ямар ямар хүн амынхаа эмзэг давхарга орлого багатай иргэдийнхээ хүүхдүүдийг төр даагаад явах вэ. 1 цэцэрлэгт цэцэрлэгийн насны 2-3 хүүхэдтэй байгаа гэр бүлүүд дээр бид нар ямар ямар хөнгөлөлтүүд өгөх вэ гэдэг энэ тооцооллуудыг бид нар хийж байна Туваан гишүүн ээ. Тэгээд удахгүй бид нар Засгийн газар дээр энэ асуудлуудаа оруулж, ингэж шийдвэр гаргуулах л ийм төлөвлөгөөтэй байгаа юм.

Г.Мөнхцэцэг: Хариулт авч дууслаа.

Хэлэлцэж байгаа асуудалтай холбоотойгоор бас хуралдааны дэгийг даваад уншиж танилцуулъя. Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 42 дугаар зүйлийн 42.2.3-д заасны дагуу нэгдсэн хуралдааны анхны хэлэлцүүлгээр санал хурааж дэмжигдсэн боловч уг саналаар Байнгын хорооны хуралдаанд оролцсон гишүүдийн гуравны хоёроос доошгүй нь дахин санал хураалгах шаардлагатай гэж боловсруулсан зарчмын зөрүүтэй саналыг хураалгана гэсэн ийм хуралдааны дэг байгаа.

Тийм учраас өнөөдрийн хэлэлцэж байгаа ерөнхий боловсролын тухай хуулийн төслийн талаарх ажлын хэсгээс гаргасан зарчмын зөрөөтэй 5 саналаар санал хураалт явуулна. Санал хураалгах зарчмын зөрүүтэй саналын томъёоллыг уншиж танилцуулъя.

1.Төслийн 17 дугаар зүйлийн 17.1.3 дахь заалтын “нөхцөл боломжийг бүрдүүлэх” гэснийг, мөн зүйлийн 17.6 дахь хэсгийг төслөөс хасаж, 17.1.5 дахь заалтын “сургуулийн” гэснийг “сургууль, дотуур байрын” гэж өөрчилж, 17.1.3

дахь заалтын “суралцагчийн хөгжил, төлөвшилийг дэмжих” гэсний өмнө “хамран сургах тойргийн хүүхэд бүрийг цэцэрлэг, сургуульд бүрэн хамруулах, бүртгэх ажлыг зохион байгуулах,” гэж, “сургалтын” гэсний дараа “үйл ажиллагааны” гэж, 17.1.5 дахь заалтын “зохион байгуулах” гэсний дараа “эрсдэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, тэдний эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангах,” гэж, мөн зүйлд доор дурдсан агуулгатай 17.1.10, 17.1.11 дэх заалт, 17.7, 17.8 дахь хэсэг нэмж, 17.1.8 дахь заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулах:

“17.1.8.боловсролын чанар, үр дүнг суралцагч, эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч, нутгийн удирдах болон захиргааны байгууллагад тухайн хичээлийн жилд тайлагнах;

17.1.10.энэ хуулийн 18.8-д заасан байгууллагад арга зүйн болон санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх;

17.1.11.Төсвийн тухай хуулийн 16.5-д заасан бүрэн эрхийг хэрэгжүүлж, төсөв, санхүүгийн үйл ажиллагааны төлөвлөлт, гүйцэтгэл, хэрэгжилт, тайлагналтай холбоотой мэдээллийг багш, ажилтан, суралцагч, эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид ил тод, нээлттэй, ойлгомжтой байдлаар мэдээлэх.

17.7.Боловсролын ерөнхий хуулийн 10.2 дахь хэсэг, энэ хуулийн 13.1.2, 13.1.3-т заасан үүргээ биелүүлээгүй суралцагчийг ерөнхий боловсролын сургуулийн нийгмийн ажилтны болон сэтгэл зүйчийн зөвлөгөө, үйлчилгээнд хамруулж болно. Шаардлагатай тохиолдолд холбогдох хуульд заасан үйлчилгээнд холбон зуучилж болно.

17.8.Боловсролын ерөнхий хуулийн 45.3-т заасан эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчтэй байгуулах гэрээнд сургалтын төлбөр төлөх, хураамж авах

харилцаанд багш, суралцагчийг оролцуулахыг хориглоно.”

Санал гаргасан ажлын хэсэг. Санал хураалт. Энэ санал 70 хувиар дэмжигдлээ.

2.Төслийн 22 дугаар зүйлийн 22.1 дэх хэсгийн “сургалтыг” гэснийг “сургалтыг бага, дунд, ахлах” гэж, 22.6 дахь хэсгийн “суралцах, хөдөлмөрийн зах зээлд шилжихэд” гэснийг “суралцахад” гэж, мөн зүйлийн 22.2 дахь хэсгийг хасаж, 22.3, 22.5 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулж, төсөлд 22.7, 22.8, 22.9 дэх хэсэг нэмэх:

“22.3.Ерөнхий боловсролын сургууль нь нэг бүлэгт суралцах суралцагчийн тоо, суралцагчийн ялгаатай хэрэгцээнээс хамаарч холимог бүлгээр хичээллэж болно.

22.5.Суралцагчийг ерөнхий боловсролын сургуулийн орчинд дасан зохицоход дэмжлэг үзүүлэх, сургалтын агуулгыг нөхөх зорилгоор энэ хуулийн 20.11, 20.12-т заасан сургалт үйл ажиллагаа, нэмэлт сургалтын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.

22.7.Ерөнхий боловсролын сургууль нь Боловсролын ерөнхий хуулийн 30.1.15-д заасан журмыг баримтлан зайн болон цахим сургалтыг зохион байгуулна.

22.8.Эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн хүсэлтээр бага боловсролыг гэрийн сургалтаар эзэмшүүлж болох бөгөөд гэрийн сургалт зохион байгуулах, түүнд хяналт тавих журмыг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.” Санал гаргасан ажлын хэсэг. Санал хураалт. Энэ санал 77,8 хувиар дэмжигдлээ.

Саяын эхний хураагдсан 2 санал бол өөрөө гуравны хоёроор дэмжигдэж хураагдсан, одоо бол ердийн олгохоор хураана гэдэг энэ саналаар санал хураалт. 1 дүгээр саналаар санал

хураалт. Сая уншаад танилцсан. Энэ санал 77,8 хувиар дэмжигдлээ.

Одоо сая уншиж танилцуулсан 2 дугаар саналаар санал хураалт явуулъя. Санал хураалт. Энэ санал 7,8 хувиар дэмжигдлээ.

3.Төслийн 19 дүгээр зүйлийн нэрийг “Цэцэрлэг” гэж, 19.1 дэх хэсгийн “хүүхдийн цэцэрлэг /цаашид “цэцэрлэг” гэх/” гэснийг “Цэцэрлэг” гэж, 19.2 дахь хэсгийг 21.2 дахь хэсэг болгон доор дурдсанаар өөрчлөн найруулах:

“21.2.Сургалт, үйл ажиллагааг бага, дунд, ахлах болон бэлтгэл, холимог бүлгээр зохион байгуулна.” Санал гаргасан ажлын хэсэг. Санал хураалтыг цуцалъя. Туваан гишүүн асуултаа асууя. Санал хураалттай холбогдуулж асууна шүү дээ. Туваан гишүүний микрофоныг өгье.

Ц.Туваан: Үгүй ээ, яах вэ энэ хуулийг дэмжиж байгаа гэдгээ би хэлсэн. Дээрээс нь энэ бодлогын юмнуудыг чинь хэдүүлээ бас ярьчихсан нь зөв байх. Тэгээд л энд тэнд гараад ямар хэвлэл дээр ярьж байгаа биш. Ер нь иргэдээс ирж байгаа санал. Энэ хууль чинь өөрөө иргэдэд зориулж батлагдаж байгаа шүү дээ. Тэгэхээр би тэрийг дамжуулах хүнийхээ хувьд л ингээд яриад байгаа. Өөр байнгын хороо ч гэсэн. Тэгэхээр энэ дээр нэг тодруулах юм нь би энийг СӨБ гээд явчихсан чинь ЕБС-тэй холбоотой юмнууд бас зарчмын зөрүүтэй санал яваад байна. Тэгэхээр би яг жилийн өмнө энэ Байнгын хорооны хуралдаан дээр оруулж ирж зарчмын зөрүүтэй санал гаргаж байсан. Тэр нь юу гэхээр маш тийм бодитой санал байхгүй юу. Одоо хөдөө орон нутгаас сонгогдсон гишүүд та хэд бүгдээрээ мэдэж байгаа. Хөдөө орон нутагт 6 настай хүүхэдтэй эцэг эхүүд чинь ялангуяа малчид, тариаланчид хүүхдүүдээ дагаад гэр бүл 2 салчихаад байгаа байхгүй юу. Тэгээд үүний дагаж гарч ирж байгаа тэр сөрөг нөлөөлөл нь маш их байгаа. Тийм учраас хөдөө аж

ахуйн салбарт ажиллагсдын хүүхдийг 7 настайгаас сургаж өгнө үү гэсэн ийм зарчмын зөрүүтэй санал гараад тэр үед дэмжигдээд тэгээд суугдаад явсан. Одоо тэгээд сая бас харсан чинь энэ заалт ондоо болчихсон. Өөрөөр хэлбэл юу гэдэг юм чуулган дээр дэмжигдээгүй гээд ингэж байна. Тэгэхээр сая сайдаас асуухаар энэ заалт арай өөр байдлаар сонголттой болсон гэдэг ийм тайлбарыг хэлж байна. Тэгэхээр энэ дээр би бас нэг ямар болчхов гээд өөрийнхөө гаргасан зарчмын зөрүүтэй саналын талаарх юмнуудынхаа араас ингээд явж байгаа санаатай юм.

2 дугаарт нь энэ анги дүүргэлт. Одоо жишээлэх юм бол манай Төв аймгийн зарим сумдад 12 дугаар ангид сумд сурч байгаа хүүхэд 6, 7 хүүхэдтэй сум байна. Энэ хүүхдүүд дээр байгалийн шинжлэх ухаан хамгийн гол шинжлэх ухааны мэдлэгийг авах ёстой энэ хүүхдүүд дээр авч чадахгүй байгаа асуудал зөндөө байгаа. Яагаад гэхлээр анги дүүргэлт байхгүй, багш байхгүй гээд иймэрхүү асуудлууд бас байгаа юм. Тэгэхээр энэ асуудал дээр бол яах вэ зарчмын зөрүүтэй санал гараагүй. Тэгэхдээ энэ дээр бас ямар байдлаар ажлын хэсэг тэртээ тэргүй энд орж ирчихсэн байгаа юм чинь би бас Их Хурлын гишүүнийхээ хувиар ийм асуудлыг асуучихъя.

Дараагийн ЕБС-тэй холбоотой нэг асуудал нь Монгол хэлний түвшин тогтоох шалгалт гээд нэг шалгалт явсан. 3 сум дээр би бүүр тодорхой хэлье. Би энэ асуудлаар Ганбаяр дэд сайдтай ярьж байсан. Нөгөө хүмүүс дээр мэдээлэл дутуу байдлаасаа болоод маш олон хүүхдүүд Монгол хэлний шалгалтад уначихсан. Би ЭЕШ өгч чадахгүй юм байна гэдэг ийм асуудлаар надад бүр асуудал тавиад, зарим эцэг эх бүүр уйлж ирээд хүүхэд нь энэ шалгалтдаа уначихсан гээд алга болчихлоо, сэтгэл санааны хүнд хохиролд орчихлоо энэ тэр гээд ийм асуудлууд ярьсан байхгүй юу. Тэгэхээр энэ байдлыг бас зохицуулалт нь

орсон байх. Тэгээд цаашидаа ер нь энэ дээр ямаршүү байдлаар шийдэж байгаа вэ гэдэг дээр нэгэнт энэ ажлын хэсэг орж ирсэн байгаа учраас боломж байвал нэг хариулт өгчхөөч ээ гэсэн ийм хүсэлт байна.

Г.Мөнхцэцэг: Малчдын хүүхэд, хөдөө аж ахуйд хөдөлмөр эрхэлж байгаа иргэдийн хүүхдүүдийг сургуульд хамруулах насны талаар манай Туваан гишүүн зарчмын зөрүүт санал хураалгасан. Энэ санал өөрөө бас хурал дээр ороод уначихсан. Гэхдээ энэ өөрөө ерөнхий боловсролын энэ хууль дотор тодорхой хэмжээгээр заагдсан байгаа гэсэн учир шалтгаанаар унасан. Энэ талаар тэгээд 2, 3 асуулт асуулаа. Энэ чиглэлээр нь Энх-Амгалан сайд хариулт өгчихье.

Л.Энх-Амгалан: Туваан гишүүн ээ, таны гаргасан санал бол зарчмаараа дэмжигдсэн гэж бол ойлгож болно Туваан гишүүн ээ. Тэрнээс биш таны гаргасан санал унасан гэж та бас нийтэд мэдээлж болохгүй шүү. Харин та сайн санал гаргасан учраас таны саналуудыг тал талаас нь ярьж байгаад нэлээн сайн боловсруулагдаж орсон. Таны санал бол 4.7 дээр хүүхдийн өсөлт хөгжил, эрүүл мэндийн болон бусад хүндэтгэх шалтгаантай хүүхдийг 7 настайд нь ЕБС-д элсүүлж болно.

4.8 дээр энэ хуулийн 4.7-д заасан тохиолдол үүсэхэд эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч нь Ерөнхий боловсролын сургуулийн захиргаанаас өгсөн чиглэлийн дагуу хүүхдийн хөгжлийг дэмжинэ гэж ингэж орсон байгаа юм. Тэгэхээр яах вэ бид нар би ч гэсэн хөдөөгөөс сонгогдсон гишүүн. Яг өнөөдөр малчдын хүүхдүүдийн асуудлаас болоод хүүхэд 6 настайгаас болоод үнэхээр нийгэм дээр томоохон асуудал үүссэн гэдгийг бол бид нар бүгдээрээ мэдэж, ойлгож байгаа. Энэ дээр тэгээд хамгийн зөв шийдэл л хэрэгтэй юм байгаа юм. Тэгэхдээ хамгийн зөв шийдэл нь яг амьдрал дээр

хэрэгжих тийм шийдэл хийхгүй бол бид нар ингээд хуулиуд дээр нэг ийм лоозонгийн шинж чанартай заалтууд хийгээд, тэр нь амьдрал дээр очихоор хэрэгжихэд их хүндрэлтэй байдаг ийм нөхцөлүүдийг бид нар харгалзаж үзэж, ерөнхийдөө энэ хуулиар авч байгаа бид нарын том давуу талууд бол ер нь сургалтыг жаахан уян хатан болгоё. Ер нь цаашидаа бол боловсролд танхимын болон танхимын бус гэдэг хосмог сургалтууд байна гэдэг энэ концепц, зарчмууд орж ирж байгаа учраас энэ хүрээндээ бид нар ер нь аваад явчихъя. Яг энэ малчдын хүүхдийг боловсролд хамруулах асуудал дээр ер нь тусгайлсайд бодлого явуулах ёстой юм байна гэж энэ хууль батлагдсаны дараа ер нь тусгайлсан бодлого яг ямар тогтолцоогоор яаж авч явах вэ. Зуны сургалтын хэлбэрээр жишээ нь 6 настай хүүхдүүдийг яаж зохион байгуулах вэ, зуны сургуулийг жишээ нь яаж зохион байгуулах вэ энэ тэр гээд та энэ асуудлыг хөндөж гаргаж ирж тавьсан учраас, яг таны гаргасан энэ санал дээр бид нар үндсэндээ энэ тогтолцооны шинэчлэл хийхээр эрх зүйн томъёоллуудыг оруулж ирсэн юм байгаа юм шүү гэдгийг би бас хэлчихье. Тэгээд энэ боломжийг ашиглаад манай Туваан гишүүн хөдөөд амьдарч байгаа энэ малчдын хүүхдийг 7 настайд нь сургуульд оруулах асуудлыг хуульчилж оруулж өгөхөд их томоохон хувь нэмэр оруулсан гишүүн гэдгийг бас би энэ албан ёсоор хэлчихье. Тэгээд хамгийн гол нь цаашаа хуульд заалт оруулах нэг өөр, хамгийн гол нь заалтыг амьдралд бид нар яаж хэрэгжүүлэх вэ гэдэг талаар тусгайлсан ийм тогтолцооны шийдлүүд бас гаргаж байгаа шүү гэдгийг бас би танд бүр онцлоод хэлчихье гэж бас бодож байна бас талархаж байна.

2-т нь хөдөө орон нутагт хүүхэд цөөтэй байгаа ахлах сургуулиуд 9, 10, 11, 12 дугаар анги дээр байгаа байгалийн ухааны хичээлүүд дээр багш нар хомс учраас хүүхдүүд байгалийн ухааны хичээлдээ орж чадахгүй 1 дүгээрт, 2

дугаарт 10 дугаар ангиас сонгоны бүлэг бүрдэж чаддаггүй учраас бид нар өнгөрсөн жилээс Монгол Улс даяар энэ medlee.mn гэдэг сургуулийг зохион байгуулсан Туваан гишүүн ээ. Тийм учраас энэ medlee.mn дээр 10 мянган хүүхэд энэ жил 9 дүгээр ангийн хүүхдүүд төгсөлт хийж байна. Энэ бол Баян-Өлгий аймгийн Цэнгэл сумд сурч байгаа хүүхэд хүртэл тухайн сумд нь тэр байгалийн ухааны багш өөрийнх нь сонгосон багш байхгүй бол манай Мэдлээ сургууль дээр төгсөөд, төгсөлтөө өнөөдөр хийж байна. Ирэх 7 хоногт бид нар анхныхаа хонхны баярыг хийнэ. Цаашидаа бид нар 10 дугаар анги 11, 12 дугаар ангийг Монгол Улсын хэмжээнд мэдлээ гэсэн энэ цахим сургалтын хэлбэрээр зохион байгуулна.

2 дахь асуудал би бас түрүүн хөндөж танд хэлсэн. Энэ хуулиар цаашидаа сургууль дээр байгаа ЕБС-ийнхаа энэ бүтэц хэв шинжүүдийг эргэж харахаас өөр аргагүй болчихсон. Та түрүүн хэллээ шүү дээ. 1 ангид 5-6 хүүхэдтэй сурч байгаа 12 жилийн тогтолцоотой сургуулиуд маш олон байна. Энийг бид нар сум дундын ахлах сургууль хэлбэрээр зохион байгуулж байж боловсролын чанарт зарчмын өөрчлөлт гарах ёстой гэж харж байгаа.

3 дугаар асуудал бол Монгол хэлний ЭЕШ-тай холбоотой асуудал байгаа. Ер нь яг үнэнийг хэлэхэд яг энэ манай боловсролын бүх судлагдахуун чанар үнэхээр уначхаад байна аа. Үнэхээр уначхаад байна. Тэр тусмаа Монгол хэлний хүүхдүүдийн түвшний асуудал. Энэ Баян-Өлгий аймаг дээр хамгийн том тулгамдсан асуудал байгаа 860 хүүхэд ЭЕШ-д орох.../минут дуусав/

Г.Мөнхцэцэг: Энх-Амгалан сайд гүйцээгээд хариулчихъя. 1 минут.

Л.Энх-Амгалан: 860 хүүхэд ороход дөнгөж 200 хүүхэд л ЭЕШ-ын босго оноо давж байгаа. Ийм байгаа шүү дээ. Ер нь цаашидаа бид нар энэ ЭЕШ-

ынхаа тогтолцоог ер нь жаахан өөрчилъе. Ер нь ЭЕШ-ын босго оноо бол хүүхдүүдийг өргөдөг тогтолцоо шүү дээ. Ер нь дунджаас нь өргөчихдөг тогтолцоо байхгүй юу. Тэгээд дунд сургуульд байхдаа дүн нь хуурамч, анги дэвшиж байгаа дүнгийн тогтолцоонууд нь хуурамч, зөвхөн багшийн үзэмжээр анги дэвшүүлээд хүүхдийнхээ хувь заяаг бодож байна гэж дэвшүүлээд байдаг. Гэтэл хүүхдийнхээ хувь заяаг хорлож байгаа. Дахиад энэ ЭЕШ, анги дэвшиж байгаа шалгалтуудынхаа тогтолцоог бид нар энэ хуулиар ер нь өөрчилъе. Энэ жилийн хувьд өнгөрсөн жилээс бид нар ЭЕШ-ыг жилд 2 удаа авдаг болчихсон шүү дээ Туваан гишүүн ээ. Тэгээд энэ хууль дээрээ бид нар бас ЭЕШ-ыг жилд 2 удаа 2-оос доошгүй удаа авч зохион байгуулдаг ийм зохицуулалтуудыг бас хийж өгч байгаа.

Г.Мөнхцэцэг: Асуултад хариуллаа. 19 дүгээр зүйлээр санал хураалтын томъёоллыг уншиж танилцуулсан. Санал хураалт. Энэ гуравны хоёроор санал хураалт. Энэ санал 77,8 хувиар дэмжигдлээ. Энэ саналаа дэмжье гээд сая 3-ны 2-оор санал хураалт болсон. Дахиад санал хураалт. 3 дахь санал нь. Энэ санал 77,8 хувиар дэмжигдлээ.

4 дүгээр санал хураалтыг явуулъя.

Төслийн 9 дүгээр зүйлийн 9.3 дахь хэсгийг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулах:

“9.3.Ерөнхий боловсролын сургуульд судлах үндсэн гадаад хэл нь энэ хуулийн 10.1-д заасан сургалтын хөтөлбөрийн үзэл баримтлалд туссан хэл байна.” Санал гаргасан ажлын хэсэг. Санал хураалтыг цуцалъя. Ундрам гишүүн энэ саналтай холбогдуулж үг хэлнэ.

Ч.Ундрам: Энэ заалт дээр би зүгээр л хамгийн эцсийн үгээ хэлье гэдэг шиг л та бүхнийг бас хамгийн сүүлийн удаа бодож үзээсэй л гэж хүсэж байгаа

юм. Хөтөлбөр өнөөдөр Энх-Амгалан сайд бол англи хэлийг заана. Энэ хөтөлбөрийн үзэл баримтлалыг батлуулчихна. Хуулийнхаа дагуу 10 жил үзэл баримтлал нь өөрчлөгдөхгүй, Засгийн газар энийг нь баталж байгаа гээд энэ тайлбаруудыг би ойлгоод байгаа. Гэхдээ хэрвээ дараагийн өөр үзэл баримтлалтай, өөр санаатай хүн орж ирээд батлуулчихвал яах юм. Тэр хүн хариуцлага хүлээхгүй шүү дээ. Энэ хамтын шийдвэр байсан энэ тэр гээд л янз бүрийн тайлбар хэлээд л, ямар нэгэн хариуцлага тооцох хуулийн санкц байхгүй шүү дээ. Тэгэхээр уг нь бид нар энийгээ ингээд яг хамгаалаад явсан бол уг нь зүгээр байсан юм гэж би хэлэх гээд байгаа юм. Гэхдээ цаашид үеийн үед олон нийт, сэтгүүлчид болон бид нар энэ Англи хэлний асуудлыг, энэ хөтөлбөрийг нь өөрчлөхгүй байх, үзэл баримтлалыг нь өөрчлөхгүй байх, тогтвортой байлгах тал дээр бид нар манах ёстой шүү гэж та бүхнээсээ би хүсэж байгаа юм. Бид нар. Дараа нь хэн нэгэн өөр юм боддог өөр хүн орж ирээд энийг өөрчлөх гэж байвал энэ заалтыг бид нар юу ярьж байснаа сануулж, манах ёстой шүү гэдгийг би хамгийн сүүлд хэлмээр байна.

Г.Мөнхцэцэг: Ундрaм гишүүн санал хэллээ. 9 дүгээр зүйл дээр уншиж танилцуулсан. Санал хураалт явуулъя. Санал хураалт. Энэ саналд 55,6 хувиар дэмжигдлээ.

Энэ чинь гуравны хоёроор хураагдах ёстой санал. Аубакир гишүүн горимын санал гаргая.

Т.Аубакир: Би сая дэмжиж саналаа өгсөн юм. Миний санал дэмжээгүйгээр орчихсон байна. Тийм учраас дахин санал хураалгаж өгнө үү гэж.

Г.Мөнхцэцэг: Аубакир гишүүний гаргаж байгаа дахин санал хураалт явуулах саналыг дэмжье гэсэн саналын томьёоллоор санал хураалт. Дахин санал хураалт явуулъя гэсэн саналын томьёолол 66,7 хувиар дэмжигдлээ.

Дахин санал хураалт гуравны хоёроор санал хурааж байгаа. Энэ гишүүний гаргасан санал 66,7 хувиар дэмжигдсэн. Энэ 9 дүгээр зүйл дээр дахин санал хураалт явуулна. Санал хураалт энэ санал 66,7 хувиар дэмжигдлээ.

5.Төслийн 30 дугаар зүйлийг төслөөс хасах. Санал хураалт. Энэ санал 77,8 хувиар дэмжигдлээ. Гуравны хоёроор дэмжсэн. Одоо гуравны хоёроор дэмжигдсэн учраас ахиад санал хураалт явуулах ёстой. Санал хураалтад оръё. Санал хураалт. Энэ санал 77,8 хувиар дэмжигдлээ.

Ажлын хэсгийн гаргасан зарчмын зөрүүтэй саналын томьёолол буюу Боловсролын ерөнхий хуулийн төсөлтэй хамт өргөн мэдүүлсэн Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын эцсийн хэлэлцүүлгийг явуулж дууслаа.

Байнгын хорооны танилцуулгыг чуулганы нэгдсэн хуралдаанд танилцуулах хүн байна уу. Чуулганы нэгдсэн хуралдаанд Ундрaм гишүүн танилцуулна. Ундрaм гишүүн танилцуулъя.

15.40 цаг.